

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Die Europäische Politische Zusammenarbeit in den achtziger Jahren
Riemersma, R.A.

Citation

Riemersma, R. A. (1991). Boekbespreking van: Die Europäische Politische Zusammenarbeit in den achtziger Jahren. *Acta Politica*, 26: 1991(4), 488-490. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449943>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449943>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

doende garantie te vormen voor de door de samenstellers beoogde multidisciplinaire benadering. Het accent in het boek ligt, een enkel hoofdstuk uitgezonderd, onmiskenbaar op een beschrijving van de formele staatsinrichting, terwijl in de multiple choice-vragen uit het COO-programma (noodgedwongen?) overwegend elementaire politieke feitenkennis wordt getoetst. Een gevolg hiervan is, dat *Nederlandse staatkunde. Een elementaire inleiding* zal hebben te concurreren met de talrijke andere leerboeken staatsinrichting die reeds op de markt zijn. Gelet op de eerdergenoemde verdiensten van het boek en de aanwezigheid van het COO-programma, moet het in die concurrentieslag echter zeker niet bij voorbaat kansloos worden geacht.

H.M. ten Napel

A.E. Pijpers, *The Vicissitudes of European Political Cooperation; Towards a Realist interpretation of the EC's collective diplomacy*. Proefschrift, Leiden, 1990.

A. Pijpers, E. Regelsberger, W. Wessels (red.), *Die Europäische Politische Zusammenarbeit in den achtziger Jahren; Eine gemeinsame Aussenpolitik für Westeuropa?* Bonn, Europa Union Verlag, 1989.

'They could if they would, but they don't so they won't'. Dit had het motto kunnen zijn van het proefschrift over de buitenlandse politiek van de Europese Gemeenschap, waarop A.E. Pijpers in het voorjaar van 1990 promoveerde. Het doel van zijn onderzoek is te bewijzen dat, om de Europese Politieke Samenwerking (EPS) te verklaren, het niet nodig is een aparte politicologische theorie te ontwikkelen: voor de verklaring van het ontstaan, de ontwikkeling, het succes en het falen van de EPS, en mogelijk ook voor de voorspelling van het verdere verloop, is het aloude model van het Realisme toereikend.

Het boek bestaat uit twee delen, een theoretisch eerste deel en een tweede, waarin de geschiedenis van de EPS en enige beschrijvingen van EPS-acties worden gepresenteerd. Het theoretisch deel is wat curieus, omdat de auteur na een bespreking van de voornaamste beginselen van het Realisme en het Functionalisme (als verzamelnaam voor neofunctionalisme en trans-nationalisme) de overwinning reeds toekent aan het Realisme, nog voor er toetsing aan het empirisch materiaal is geweest. Men zou toch verwachten, dat bij een vergelijking van de verklarende waarde van verschillende theorieën het empirisch materiaal op de verschillende ontleedtafels wordt gelegd, waarna een analyse volgt. Pas op grond van de empirische bevindingen kan er dan geoordeeld worden over de kracht van elke theorie.

De argumentatie welke theorie wint wordt echter al in het eerste deel gegeven. Pijpers gebruikt de empirische hoofdstukken in deel twee louter om de verklarende kracht van het Realistische gedachtengoed te adstrueren. Het zij toegegeven dat de auteur dit niet verheelt, per slot van rekening heeft het boek als

ondertitel 'Towards a Realist interpretation of the EC's collective diplomacy'. Daarbij zijn de vele argumenten die hij aandraagt in zijn rondgang langs de Functionalistische benaderingen, waarom er ondanks vele goede vondsten toch geen conceptueel bevredigend geheel ter verklaring van de EPS uit het Functionalisme te construeren is, wel overtuigend. Opvallend is dat Pijpers ter illustratie van zijn stelling op p. 85 ook de theoretici Weiler en Wessels aanhaalt, die wél op zoek zijn naar een theorie waar die vele goede vondsten in verwerkt zijn. Hun werk (dat naar hun eigen zeggen nog niet veel heeft opgeleverd) is onder andere gepubliceerd in de Duitstalige bundel waarvan Pijpers mederedacteur is!

Het Realistische model van Pijpers is geen systematisch uitgewerkte theorie. Op verschillende plaatsen in het boek komt de lezer lijstjes 'principes', 'karakteristieken' en 'gedachtengangen' tegen. Zo worden er vanaf p. 27 zeven principes beschreven die het Realisme kenmerken: 1. de structuur van het internationale politieke systeem is anarchistisch; 2. staten zijn de voornaamste actoren; 3. staten kunnen worden beschouwd als unitaire actoren; 4. veiligheid is het meest dominante nationale belang; 5. machtspolitiek en het machtsvenwicht zijn relevant; 6. buitenlands beleid wordt meer beïnvloed door het internationale systeem dan door binnenlandse factoren; 7. er is een hiërarchie in internationale vraagstukken, waarbij veiligheid bovenaan staat. Op p. 96 wordt dit herhaald, zij het dat het derde punt nu niet meer tot de karakteristieken wordt gerekend, omdat het in punt twee is opgenomen. Uitgewerkt naar de EPS wordt dit (p. 245):

'1. West-Europa bevindt zich in een overwegend anarchistisch, onveilig internationaal-politiek bestel; 2. de lidstaten van de EG moeten derhalve zorg dragen voor hun veiligheid en hun politiek-strategische positie; 3. dat gebeurt primair door, in bondgenootschap met de Verenigde Staten, een tegenwicht te bieden aan de militaire macht van de Sovjetunie; 4. het aldus gecreëerde machtsvenwicht is van vitaal belang voor de Westeuropese veiligheid; 5. door middel van de EPS proberen de Twaalf diverse specifieke Europese belangen in de wereld te bevorderen – zoals de beheersing van crises en conflicten in nabije regio's; scheppen van een geschikt politiek kader voor economische samenwerking tussen de EG en derde landen (annex internationale organisaties); of bevorderen van mensenrechten – maar zodanig dat het machtsvenwicht tussen Oost en West zo goed mogelijk bewaard blijft, of althans geen ernstige schade wordt toegebracht; 6. dit laatste wordt gerealiseerd door vooralsnog zelf af te zien van de formatie van een onafhankelijke Europese politieke en militaire unie (ook al is daarvoor wel het economisch, militair-technische en demografische potentieel aanwezig); 7. door een actieve bijdrage te leveren aan een goede verstandhouding met Oost-Europa, met inachtneming van de aanzienlijke Duitse belangen bij zo'n verstandhouding; en door 8. het Amerikaanse beleid in vooral de Derde Wereld bij te sturen, dat een risico zou kunnen opleveren voor de stabiliteit van Oost-Westverhoudingen, met inachtneming van het grote belang van een goede transatlantische verstandhouding.'

De prikkelende stelling dat het 'te weinig, te laat' dat de EPS nogal eens verweten wordt, niet voortkomt uit de onmacht van de lidstaten om hun soevereine stokpaardjes op stal te laten, maar uit voorzichtig en welbewust manoeuvreren

teneinde het machtsverevenwicht niet te schaden, wordt in het tweede deel toegelicht. De rol van de EPS bij de CVSE wordt uit de doeken gedaan, en er zijn hoofdstukken over Europees optreden (soms in WEU-verband) in het Midden-Oosten en elders in de wereld. De WEU zelf is onderwerp van een beschouwing, en het boek wordt afgesloten met een overzicht van de jongste ontwikkelingen na het einde van de Koude Oorlog.

De internationale problemen waar de EPS een rol heeft gespeeld komen ook aan de orde in *Die Europäische Politische Zusammenarbeit in den achtziger Jahren*, een bundel met een wat zorgelijker toon waar het gaat om de beoordeling van de EPS. Het grootste deel van dit boek, dat één van de nuttige produkten is van de Trans European Policy Studies Association (Tepsa), bevat feitelijke beschrijvingen van de ontwikkeling van de EPS, de instituties die erbij horen, de manier waarop de consultaties plaatsvinden, wat er zoal komt kijken bij het Voorzitterschap, hoe het EPS-secretariaat werkt en wat de rol van de Europese Commissie bij één en ander is. Daarna worden de verschillende internationale fora waar de EPS optreedt belicht in hoofdstukken over het met een stem spreken in crises, de out-of-area optredens en het bestrijden van terrorisme. Na een bijdrage over de vraag hoe nationale regeringen zich aanpassen aan de EPS, en een hoofdstuk over nog te onderzoeken problemen, volgt de reeds genoemde theoretische verhandeling van Weiler en Wessels. De bundel wordt besloten door een slotbeschouwing door de drie redacteuren en een chronologie van de EPS 1969-1989, die in meer dan honderd bladzijden alle data, waarop EPS-activiteiten werden ondernomen, kort beschrijft. Alleen al deze chronologie maakt het boek als naslagwerk bijzonder waardevol, maar ook de hoeveelheid informatie in de eerdere hoofdstukken is indrukwekkend.

De bundel is in de zomer van 1989 afgerond, zodat de val van de Berlijnse Muur en de overige ontwikkelingen in Oost-Europa niet in deze beschouwingen worden betrokken (maar de Tepsa publiceert regelmatig en wij kunnen een volgend boek spoedig tegemoet zien). Het proefschrift van Pijpers gaat in de conclusies wel in op de implicaties van deze ontwikkelingen voor de EPS, waarbij vastgesteld wordt dat zowel de Sovjetunie als de Verenigde Staten nog steeds de twee supermogendheden zijn, en dat de bipolaire aard van het internationale politieke systeem vooreerst niet is aangetast. De schrijver wijst erop dat de politicoloog niet zo snel van zijn of haar theoretische geloof dient te vallen, en dat de waan van de dag vermeden dient te worden, waar het gaat om het analyseren van langlopende verschijnselen. Zolang de Verenigde Staten betrokken blijven bij de veiligheid van West-Europa en zolang de Sovjetunie haar voormalige vazallen niet wenst te zien deelnemen aan de NAVO, gaan de voorwaarden die Pijpers constateert, waaronder de EPS niet uit zal groeien tot een (h)echt veiligheidsbeleid, nog op. Indien deze voorwaarden ook nu nog steeds opgaan, dan zou men de verwachtingen over de uitkomst van de thans lopende intergouvernementele conferentie over de Europese Politieke Unie niet te hoog moeten stellen. Maar als deze voorwaarden in de percepties van de besluitvormers van de EPS thans gewijzigd zijn, dan moet het dit jaar nog blijken: 'can they, even if they have to?'

R. Riemersma

P.A.G. van Bergeijk, **Handel en Diplomatie**. Dissertatie R.U. Groningen, 1990.

De vraag of een langduriger toepassen van economische sancties tegen Irak de regering van dat land niet zou hebben gedwongen de militaire bezetting van Koeweit op te heffen, lijkt als gevolg van de operatie 'Desert Storm' vooralsnog een academische vraag te blijven. Een antwoord op deze vraag kan worden ontleend aan het boek van Van Bergeijk, waarin verslag wordt gedaan van onderzoek naar de wisselwerking tussen Internationale Politieke en Economische Betrekkingen (IPB op IEB). De opzet van deze studie is exceptioneel helder en duidelijk, en nodigt als zodanig uit tot het stellen van vele vragen aangaande het gepresenteerde onderzoek. Deze studie kan derhalve worden beschouwd als een belangrijke bijdrage aan de wetenschappelijke discussie over de relatie tussen IPB en IEB.

In het eerste hoofdstuk wordt de wetenschappelijke relevantie van de studie naar de bovengenoemde wisselwerking uiteengezet. Hoofdstuk 2 beschrijft de ontwikkeling van de economische studie van internationale betrekkingen vanaf de voor-klassieke periode (vanaf ± 1700). Uit deze beschrijving valt op te maken dat de economische studie van internationale betrekkingen zichzelf heeft gezuiverd van niet-economische elementen, maar niet volledig. Er blijven natuurlijk altijd zonderlinge individuele wetenschappers, die proberen over de grenzen van hun eigen vakgebied heen te kijken. In de volgende 4 hoofdstukken wordt de wisselwerking tussen IPB en IEB nader bestudeerd als twee gescheiden onderwerpen, namelijk de invloed van IPB op IEB (hfdst. 3 en 4) en de invloed van IEB op IPB (hfdst. 5 en 6). Voor ieder onderwerp wordt eerst een theoretisch model gepresenteerd, dat een verklaring bevat voor het onderwerp. Vervolgens wordt het theoretisch model vertaald in een empirisch model, dat daarna met behulp van data wordt getoetst. Het proefschrift eindigt met een afsluitend hoofdstuk, waarin een samenvatting en de belangrijkste conclusies worden gepresenteerd.

Het gekozen theoretisch model in zowel hoofdstuk 3 als hoofdstuk 5 is een keuze-model, dat is gebaseerd op de assumptie van nutsmaximalisatie onder onzekerheid. Het theoretisch model in hoofdstuk 3 heeft betrekking op een land dat twee soorten goederen produceert en daarmee handel drijft met het buitenland, onder de randvoorwaarden van een gegeven ruilvoet en een onzeker handelsvolume. Het handelsvolume kan variëren van 0 (=autarkie) tot maximaal (=volledige vrijhandel). Coöperatieve en conflictueuze interacties tussen staten worden verondersteld, respectievelijk, een positief en een negatief effect uit te oefenen op het volume van hun onderlinge handel. Onzekerheid over de aard en intensiteit van de te verwachten politieke interacties tussen staten creëert onzekerheid over de te realiseren onderlinge handel. Onder deze onzekerheid dient een keuze te worden gemaakt ten aanzien van de optimale productiecombinatie van beide soorten goederen.

Ten aanzien van het al dan niet toepassen van economische sancties door een staat met betrekking tot een andere staat, is een soortgelijke theoretische verkla-